

door Albert Heller

Alleen dit jaar al zijn zeventuizend vrouwen verkracht in het oosten van de Democratische Republiek Congo. In het al vijftien jaar durende conflict tussen etnische groepen wordt seksueel geweld tegen vrouwen gebruikt als wapen, zoals ook in andere conflicten in Afrika gebeurt. Het is genoeg,

Vechten tegen het wapen dat verkrachting heet

Twee dagen na de geboorte van haar derde kind werd de zesentwintjarige Mukena verkracht door een bende rebellen in de Democratische Republiek Congo. Mukena is een van de vrouwen die bij een hulorganisatie terecht kon voor medische en psychische behandeling. Veel andere vrouwen zijn gedwongen hun leed alleen te dragen. FOTO EPA/STEPHEN MORRISON

„Verkrachting, ze lokken het zelf uit, met hun korte rokjes en uitdagende kleding.” Dergelijke uitspraken van een rebellencommandant in de Democratische Republiek Congo (DRC) in de documentaire *Weapon of War* raakt vrouwen diep. Het maakt hen boos. Vooral de vrouwen die al jarenlang vechten tegen het seksuele geweld tegen vrouwen in conflicten.

„Hier ligt dus het grote probleem. Mannen die dit durven te zeggen, die geen respect hebben voor vrouwen, moeten keihard gestraft worden.” Aan het woord is Vabah Gayflor, minister van Genderzaken in Liberia. Al geruime tijd probeert Gayflor het geweld tegen vrouwen uit te bannen. Liberia was jarenlang verwickeld in een bloedige burgeroorlog. Het land was het eerste in Afrika dat, met deze gruwelijke oorlog achter de rug, een actieplan opstelde om een eind te maken aan het geweld tegen vrouwen. Er werden onder meer speciale trajecten voor psychische hulp en re-integratie in de maatschappij opgezet.

Vrouwen spelen een steeds belangrijker rol in de maatschappij die langzaam minder fragiel wordt. Een van de belangrijkste voorwaarden om een einde te kunnen maken aan seksueel geweld is volgens de minister het bestraffen van de daders. „Mannen die een vrouw verkrachten, worden vaak niet gestraft. Ze verkrachten de een en vrouwen vervolgens de ander. En dat, terwijl de slachtoffers vaak de 'schuld' krijgen en worden weggekeken omdat ze geen maagd meer zijn.”

Gayflor spreekt fel, bijna boos. „En nee, het zijn niet de meisjes in korte rokken die verkracht worden, die zijn veel te slim, die komen op voor zichzelf, het zijn de meisjes met lange rokken, de verlegen meisjes.” Net als in andere Afrikaanse landen, spelen in Libe-

ria bezwingelingen van magiërs een grote rol. Magiërs die zeggen dat de mannen door seks te hebben met een maagd, niet geraakt kunnen worden door kogels. „We moeten een einde maken aan al die mythes”, aldus Gayflor

Strategie

Mythes zijn niet de enige reden waarom soldaten vrouwen verkrachten, vertelt filmproducente Ilse van Velzen. Zij maakte samen met haar zus Femke de film *Weapon of War*, over verkrachters. Op 21 november gaat de film in première bij het Internationale Documentaire Filmfestival Amsterdam (IDFA). In de film gaan de filmmakers op zoek naar de andere kant van het probleem. Ze portretteren de daders. „Na het maken van onze eerste film, over het leed van de slachtoffers van seksueel geweld in Congo, bleef bij ons de vraag hangen, waarom verkrachten die mannen, waarom gaat dat maar door?” De antwoorden waren even schokkend als divers. Van een ding is van Velzen echter zeker. „Seksueel geweld wordt in veel gevallen absoluut gebruikt als wapen in de oorlog.” De zussen Van Velzen interviewden vele daders, onder meer in het voormalige Tutsileger van generaal Nkunda. „Hier werd verkrachting systematisch gebruikt als strategie. Ze gingen er mee door tot de burgers zo boos werden op de overheid, omdat die hen niet kon beschermen, dat de regering zich wel gedwongen voelde te gaan onderhandelen met Nkunda.”

Ook in het immense leger van Congo, waarin honderdduizend soldaten uit verschillende groepen zijn samengevoegd, is verkrachting moeilijk uit te bannen. „Het is geen strategie, maar omdat vaak geen salarissen worden betaald, wordt het min of meer toege-

staan dat soldaten alles wat ze bij een overwinning genkomen zien als oorlogsbuit - ook de vrouwen.”

Meer dan zestig verschillende groepen vechten in Congo. Daarbij zijn er ook enkele die vrouwen verkrachten vanwege de magie, net als in Liberia. „De allerbelangrijkste reden is

“ Een vrouw in Congo is een derderangsburger

echter: er is geen respect voor de vrouw”, stelt van Velzen. „Een vrouw is in Congo een derderangsburger.” De regering van Congo is op dit moment bezig een actieplan op te zetten om het seksuele geweld aan te pakken. Mathilde Muhindo, directrice van Centre Olame, een vrouwen centrum dat in het oosten van Congo hulp probeert te bieden aan slachtoffers van verkrachting, juicht dat van harte toe. „De wet heeft de mogelijkheid om mensen te straffen. Als dat echt gebeurt, dan is dat een belangrijk signaal. Maar er is natuurlijk het risico dat het slechts een theorie blijft.”

Grondstoffen

Op dit moment is het leger in het oosten van Congo bezig met Kimia II, een nieuwe operatie tegen de FDLR, een rebellen groep van

Hutu's. Het zorgt voor nieuwe onrust. Elke dag opnieuw worden vrouwen verkracht. „En het zijn de burgers die de prijs betalen.” Muhindo heeft weinig vertrouwen in het voornemen van het leger om hard op te treden tegen verkrachting. „Vervolging van daders is bijna onmogelijk”, meent ze. „Het zijn namelijk de generaals die vervolging ontlopen. Zij zeggen: 'Je kunt niet lopen over eieren, zonder er enkele te breken', alsof het normaal is dat er seksueel geweld is. Zolang daders niet worden bestraft en niet worden geholpen, blijft dit doorgaan.”

Maar dat is maar een kant, betoogt Muhindo. Volgens haar is het geweld van de milities, waaronder de verkrachtingen, ook een 'rookgordijn' dat de aandacht afleidt van het grote probleem in het land. „Het gaat om de multinationals - de bedrijven die hier komen voor de grondstoffen. Zij doen niets en exploiteren het land. Uit instabiele landen kun je immers makkelijk grondstoffen weghalen.”

Is de toekomst dan hopeloos? „Ja en nee”, zegt Van Velzen. „Er spelen zoveel belangen in het land, waardoor het conflict blijft doorgaan. Waren er geen bodemschatten in het land, dan was er ook geen oorlog. Maar omdat die mensen maar niet opgeven, blijven ook wij hoop hebben.”

De boodschap van hoop komt wellicht uit Liberia, waar vrouwen begonnen zijn voor hun rechten op te komen. Hier vechten de vrouwen tegen het seksuele geweld dat zoveel levens verwoest. Volgens minister Gayflor is een van de zaken waarmee het geweld teruggedrongen kan worden, het opnemen van vrouwen in veiligheidsdiensten en de politiek, waardoor ook het respect voor vrouwen moet terugkomen. „Wij willen twintig procent van de vrouwen in veiligheidsdiensten, dat is nu vijftien procent bin-

nen de politie. We willen een einde maken aan de cultuur van onschendbaarheid bij geweld tegen vrouwen.” Het betrekken van vrouwen bij het leger en de politiek wordt veel gezien als een manier om het geweld terug te dringen. Dat het behulpzaam kan zijn, beaamt ook John Packer van met Human Rights Centre van de Universiteit van Essex. „Het is niet zo dat vrouwen per se betere politici of vredesbewakers zijn dan mannen, maar het is wel zo dat in elke zaal waar een vrouw aanwezig is, de sfeer verandert. En het kan zeker het respect voor vrouwen verbeteren”

Opkomen voor rechten

Volgen Gayflor moeten vrouwen daar echter niet op wachten. „De vrouw moet zelf opkomen voor haar rechten. We moeten verantwoordelijkheid nemen! Als een verkrachte vrouw besluit voor de rest van haar leven een slachtoffer te zijn, moet ze dat zelf weten.” Steeds meer vrouwen profileren zich nu in Liberia, waar zelfs vrouwen van imams toetreden tot de politiek. „Dat is voor mij echt een keerpunt geweest”, aldus minister Gayflor.

In Congo is het aantal vrouwen in het leger en in de politiek echter maar klein. Het zorgt ervoor dat het geweld blijft doorgaan in de door mannen gedomineerde samenleving. Er zijn kleine lichtpuntjes. „Steeds meer vrouwen komen voor zichzelf op, eisen hun rechten op”, vertelt Van Velzen. „Dat is in Congo echter nog een druppel op een gloeiende plaat.” De producent hoopt dat hun film, die onder meer bij het leger van Congo vertoond zal worden, de daders zal laten zien wat ze veroorzaken. „Voorlichting is belangrijk. Als je mensen niet confronteert met hun daden, stopt het niet.”

Resolutie 1325

Op 31 oktober 2000 werd door de Veiligheidsraad van de VN unaniem resolutie 1325 aangenomen. In de resolutie roept de raad op tot gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen en speciale aandacht voor vrouwen in conflictgebieden. De resolutie pleit onder andere voor evenwichtige deelname van vrouwen in vredesonderhandelingen en bevestigt de noodzaak vrouwen en meisjes te beschermen tegen geweld en het schenden van hun rechten. Negen jaar na dato maken vrouwenorganisaties en ontwikkelingsorganisaties zich ernstig zorgen. Slechts weinig landen hebben de resolutie daadwerkelijk omgezet in een actieplan. Zo blijft er nog altijd grote ongelijkheid en blijven vrouwen het slachtoffer van seksueel geweld in oorlogssituaties.

René Grotenhuis, directeur van Cordaid, was een van de organisatoren van een seminar over het onderwerp, afgelopen maandag. Cordaid is een van de hulporganisaties die zich inzet sचेve machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen in de wereld uit te bannen. Volgens Grotenhuis is er volgend jaar, bij het tienjarig jubileum van de resolutie, niet veel te vieren. Dat merken ook de vrouwen die werken met de slachtoffers van seksueel geweld, zoals Ruth Ojiambo in Uganda. „Die vrouwen maakt het niet uit hoeveel beleid er is, hoeveel conferenties er worden gehouden. Zij willen dat hun leven verandert.”